

Маркові озера

Частина 2

Царство крижнів

- Крижень (дика качка) розвиває швидкість приблизно 100 км/год. Літає в середньому на висоті 3 км, проте інколи може підніматися вище 6 км. Долає відстані понад 6 000 км. Мешкає на всіх континентах, окрім Антарктиди. Українські крижні зимують здебільшого в Туреччині, Єгипті та інших країнах Північної Африки.
- Качка-мати добре розрізняє своїх каченят „в обличчя” і відганяє пташенят інших виводків.
- Якщо качка втратила кладку, то вона може відкладати яйця у гнізда інших качок.

На перший погляд здається, що Феофаніївські озера належать диким качкам – крижням. Десятки пар на кожному озері, а в травні і згодом влітку багато хто вже з діточками. Проте крижні тут не зимують, а відлітають у теплі краї і лише в квітні повертаються. Найбільш нетерплячі пари можуть з'явитися завчасно, у березні, коли озера ще під кригою. Тоді качки влаштовують справжній „балет на льоду”, ковзаючи темною кригою до найтоншого прозорого краю, який підламується під їхню вагу, і качки падають у воду. Саме качки, не селезні. Ті поважно ковзають слідом, розширюючи ополонку. Першопрохідці у цих сім'ях завжди дами. Селезень слідує за качечкою, куди та поведе. Мабуть, у парах крижнів функції чітко поділені для „гарних” та „розумних”. Селезень виблискує зеленим оксамитом голови,

білим намистом, мідною грудкою та хизується закрученим у кільця пір'ячком на хвості, а менш показна брунатно-ряба качка із темно-синіми „дзеркальцями” на крильцях керує, куди плисти або летіти, що їсти, де виводити каченят.

Дуже дивно виглядають травневі „клуби одинаків”, коли селезні із розгубленим виглядом плавають парами та групами, а качки раптово кудись зникають. Це ознака того, що в сім'ях очікується поповнення. Качка у прихованому місці (можливо, в лісі, на болоті) сидить на яйцях. Вона знову з'явиться на озері за 28 днів, уже в супроводі пухнастих жовто-плямистих каченят, яких качка-мама добре розрізняє „в обличчя”.

Селезень-татко постійно навідує свою качечку, хвилюється, щоб з нею все було гаразд. А небезпек багато: в лісі ходять хижаки, ласі до качиних яєць. А при нагоді можуть загризти і квочку. Куниця, ласки, здичавілі кішки, багато лисиць. Лисиця – головний ворог крижня – довго вистежує гніздо і полізе до нього навіть через багнюку. Тому навесні вибір безпечного місця для гнізда – головне завдання всіх птахів. І деякі качки проявляють неабияку вигадливість у цьому питанні.

Качка на дереві

Крижні на паркових озерах мають традиційні місця облаштування гнізд. Це затока у лісі – найширше місце струмка, найменше і найтихіше перше озерце у заростях рогозу, відокремлене від іншого каскаду дамбою. А ще окремі великі калюжі, сховані поміж деревами та зарослі ряскою, – озерця, що виникають стихійно на місці виходу нових ключів.

Але бувають й оригінальні „дизайнерські” рішення. Наприклад, кілька років тому качка вподобала будівельний котлован у „Казці”, який, природно, швидко залило водою. Качка не просто влаштувала гніздо на видноті біля людей, а й „поставила на сигналізацію”! Лисиця щоночі приходила туди, та не могла підібратися до гнізда, бо качку взяла під охорону собака!

Іншим разом, гуляючи у парку, я звернула увагу на сухий дуб із багатьма наскрізними дуплами: крізь них видно небо! А на обламаній верхівці сиділа самка крижня. Я придивилася: ні, очі мене не зраджують! Качка влаштувала гніздо на дереві. Коли я з подивом розповіла про це, знайомий відказав, що на Далекому Сході це звична річ. Там всі качки, щоправда, іншого виду, не крижні, влаштовують гнізда на сухих деревах. Сама та качка здогадалася, чи в когось піддивилася в далеких мандрах, невідомо.

Коли самки повертаються на озера із малими каченятами, починається нова ера крижнів. На вихідних їх безупинно фотографують, підгодовують печивом та булкою. Ледачим парковим качкам увага дуже до вподоби, крижні майже не бояться людей. І навіть мати з каченятами не поспішають тікати у воду. Сидять до останнього на березі, сподіваючись, що людина не помітить їх у траві чи просто не зачепить.

Але після опівдня, десь до четвертої години вечора, крижні стають байдужими до відвідувачів та їхніх ласощів. Качки ховаються та сплять. „Ховаються” означає зазвичай лежання під берегом у траві чи тимчасове переселення на перше тихе озеро. Та у штучних озер є не тільки береги. До

них спускаються кам'яні сходи, зручні для купання, у них стирчать широкі труби водозбору, під залізними короткими містками є зливи, забрані решітками. Все це використовують крижні для денного сну.

В одному місці над водою стирчить дно залізної діжки. Пара качок вподобала цю „естраду”. Коли настає спекотний час „сієсти”, качка та селезень застрибують з води на плаский залізний круг. Роблять „гімнастику”: розправляють крила, струшують воду, показують „ластівку”, стоячи на одній нозі. Потім, так само на одній нозі, ховають голову під крило чи просто заплющують очі та сплять. Люди марно кидають булки в озера. У крижнів обідній сон.

За літо дітки підростають до дорослих розмірів, але майбутні селезні ще не виблискують зеленими головами. Це шлюбне вбрання вони „одягнуть” наступної весни, тому всі підлітки схожі на самок. Дорослі селезні теж скидають яскравий „каптур”. Якщо пильно придивитися, можна помітити линялий зелений слід на пір'ї. З першими заморозками у листопаді крижні відлітають.

Весільний острів

Найчисельніший вид людей у парку „Феофанія” – сім'ї з маленькими дітьми, хазяї малих собачок декоративних порід та пари у весільному вбранні. Місцевий жарт: вихідний день, коли біля озер одночасно побачиш десь дванадцять наречених у білих сукнях, – то „гарний врожай”, а менше шести, то вже так мало, що дуже дивно.

Мальовничі озера – гарне місце для відпочинку. Вони наповнюються донними ключами, тому вода проточна. Принаймні останні тридцять років тут не було жодного нещасного випадку. Долина обнесена парканом, тут ходить багато охоронців, тому місце безпечне для дітей. Віднедавна для малечі ще додали атракціони, ятки з морозивом, тематичні свята на галявині, а для дорослих – шашличні, пиво та сцену з гучною музикою.

Для весільних пар є особлива принада, крім гарних

- Під час розселення молодняку та у пошуках нових домівок водні тварини проходять значні відстані суходолом.

- Болотяні черепахи віддаляються від води на 500 м, інколи на 7–8 км.

- Бобрі проходять 10–12 км (інколи до 20 км) до нового місця проживання.

- Ондатри долають відстані у десятки кілометрів і розселяються дуже швидко.

- Бобер гризе дерева не лише для того, щоб точити зуби. Він споживає целюлозу – один з видів корму. Осику діаметром 5 см бобер перегризає і валить за 5 хв.

- Місцевість, видозмінена діяльністю бобрів, називається бобровим ландшафтом.

світлин на тлі природи та близькості собору для вінчання. Посеред одного озера звели штучний острів із великою ротондою. Охочі можуть замовити тут реєстрацію шлюбу. Для цього бесідку та місток до неї прикрашають стрічками та гірляндами. Після церемонії наречені ходять парком та фотографуються.

Одну наречену фотограф мало не загнав у озеро.

– Ставайте ближче до води... пригорніться щільніше... ні, краще присядьте на березі. Опустіть руку до води, погодуйте качечок... Дуже гарно!

А це був рік, коли в озерах жили ондатри. І ось до берега пливе одна, приваблена печивом. Ондатри спритно віднімали частування у качок, охоче плямкали булкою. Та наречена цього не знає! І ще не бачить, ХТО до неї підпливає, бо дивиться в об'єктив. Свідки цієї сцени на березі завмерли, розуміючи, що зараз наречена обернеться...

– Матінко моя! ЩУР! Щур пливе! Ой! – наречена відскочила від озера і мало не стрибнула на руки нареченому. Він заспокоїв молоду, а ондатра здивовано дивилася на людей з води, чекаючи на печиво.

Кульбаби-мутанти

А ще на берегах озер одного року з'явилися дивні кульбаби із багатьма головами¹. Незважаючи на газонну траву та регулярне підстригання, кульбаби пробилися до парку і прописалися на галявинах та схилах озер. Звичайні жовті чи білі нікого не дивували. Але у деяких на зрослих товстих стеблах розквітали одразу від 2–3 до 9–12 суцвіть! У багатоквіткових кульбаб-мутантів стебло покручене і не піднімається високо, а суцвіття зливаються в суцільну „доріжку“, схожу на величезну гусінь.

Найбільше „мутантів-гориничів“ серед кульбаб припало на 2010 рік, та з того часу, якщо добре пошукати, щовесни знайдеться кілька цікавих екземплярів на берегах озер. На відкритих галявинах вони чомусь не ростуть.

Про те, що водиться у паркових озерах „Феофанія“, що над ними літає, що росте та відбувається навколо, ще є багато різних історій. Читай їх у наступних номерах журналу.

¹ Читай статтю Олени Крижановської „Кульбаба, або Диво-рослина“ („КОЛОСОК“ №7/2012).

Бобер звичайний, або річковий (*Castor fiber*)

Черепаша болотна європейська (*Emys orbicularis*)

Ліріодендрон тюльпановий, тюльпанове дерево (*Liriodendron tulipifera*)

Кульбаба лікарська, або звичайна (*Taraxacum officinale*)

Крижень, або дика качка (*Anas platyrhynchos*)